

TÍTULO SUPERIOR EN CONSERVACIÓN E RESTAURACIÓN DE BENS CULTURAIS
Escola Superior de Conservación e Restauración de BBCC de Galicia

Materia: Historia dos bens pictóricos I

Departamento: Historia, valoración e clasificación dos bens culturais

Obrigatoria da especialidade	Curso: 3º escultura	Cuadrimestral	4 ECTS
-------------------------------------	----------------------------	----------------------	---------------

Teórica

Profesor: José Granados Marín
granadosmarin@edu.xunta.es

Horario: 3 horas semanais

DESCRIPCIÓN DA MATERIA

Estudio histórico dos bens pictóricos dende a Prehistoria ata finais da Idade Media, con especial atención as producións españolas e galegas. Criterios de identificación, clasificación e análise dos bens pictóricos comprendidos nese período histórico dende un enfoque metodolóxico que abrangue os seus ámbitos formais, estilísticos, funcionais, técnicos e iconográficos. Aplicación á conservación-restauración.

COMPETENCIAS TRANSVERSAIS

T1	Organizar e planificar o traballo de forma eficiente e motivadora.
T2	Recoller información significativa, analízala, sintetízala e xestionala adecuadamente.
T3	Solucionar problemas e tomar decisións que respondan aos obxectivos do traballo que se realiza.
T4	Utilizar eficientemente as tecnoloxías da información e a comunicación.
T8	Desenvolver razoada e criticamente ideas e argumentos
T9	Integrarse adecuadamente en equipos multidisciplinares e en contextos culturais diversos
T11	Desenvolver na práctica laboral unha ética profesional baseada na apreciación e sensibilidade estética, medioambiental e cara a diversidade.
T14	Dominar a metodoloxía de investigación na xeración de proxectos, ideas e solucións viables.
T17	Contribuír coa súa actividade profesional á sensibilización social da importancia do patrimonio cultural, a súa incidencia nos diferentes ámbitos e a súa capacidade de xerar valores significativos.

COMPETENCIAS XERAIS DA TITULACIÓN

X1	Contextualizar o ben cultural, entendendo o seu significado como testemuña documental para o seu respecto e transmisión.
X2	Coñecer e identificar a composición material do ben cultural e os procedementos e técnicas empregados na súa elaboración.
X10	Coñecer a evolución histórica do concepto de ben cultural e dos criterios de conservación-restauración, e as principais institucións competentes na conservación do patrimonio.
X11	Acadar a capacidade de colaborar e traballar en equipo con outros profesionais, establecendo os mecanismos axeitados de comprensión e diálogo interdisciplinario.
X19	Coñecer e aplicar os recursos de investigación: metodoloxía científica, fontes documentais e historiográficas, análise, interpretación e síntese de resultados.
X20	Ter a capacidade para obter, presentar e difundir información sobre os bens culturais e a metodoloxía dos procesos de conservación e restauración.

COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA ESPECIALIDADE DE PINTURA

EE5	Establecer un diálogo interdisciplinario con outros profesionais relacionados co ámbito do patrimonio cultural, especialmente no concerne ao pictórico.
-----	---

EE11	Coñecer de forma sistemática e integrada o ben cultural de tipo pictórico: distintos xéneros linguaxes, procedementos, iconografías e estéticas.
COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA MATERIA	
<ul style="list-style-type: none"> • Establecer un diálogo interdisciplinar con outros profesionais relacionados co ámbito do patrimonio cultural, especialmente no concernente ao patrimonio pictórico. • Coñecer e identificar de forma sistemática e integrada os bens culturais de tipo pictórico: os seus materiais e as súas técnicas, as súas funcións, os seus distintos xéneros e estilos, o mundo do artesán-artista, o mercado de bens pictóricos, etc. • Dominar a terminoloxía técnica e científica da materia, así como os conceptos e as metodoloxías de análise da obra pictórica. • Investigar o patrimonio cultural pictórico dende o punto de vista histórico: as súas fontes documentais, a súa evolución material, funcional e simbólica, así como a súa relación cos traballos de conservación-restauración de bens culturais. Coñecemento dos principais métodos e técnicas de investigación histórica aplicados á conservación-restauración de bens culturais. • Documentar os bens pictóricos do arco cronolóxico estudado, valorándoos e clasificándoos de maneira axeitada, con aplicación á conservación-restauración. Identificar correctamente as distintas obras pictóricas estudadas, adscribíndoas ós seus correspondentes ámbitos temporais, xeográficos, estilísticos, formais, materiais, técnicos, funcionais e iconográficos, facendo de maneira axeitada as atribucións de autoría, taller e escola. 	

UNIDADES DIDÁCTICAS		
Unidade	Subtemas	% no total da materia
1. Elementos constitutivos da obra pictórica e fontes para o seu estudo.	1.1 Elementos plásticos da linguaxe pictórica. 1.2 Xéneros e funcións dos bens pictóricos. 1.3 Pigmentos e soportes pictóricos. 1.4 Métodos e técnicas pictóricas. 1.5 Fontes para o estudo histórico dos bens pictóricos.	20%
2. A pintura na Prehistoria e na Antigüidade.	2.1 A pintura na prehistoria e protohistoria. 2.2 A pintura nas altas culturas do Mediterráneo oriental: Exipto, Mesopotamia, Creta e Micenas. 2.4 A pintura na antiga Grecia. 2.5 A pintura etrusca e romana.	10%
3. A pintura na Alta Idade Media.	3.1 Pintura paleocristiana. 3.2 A miniatura altomedieval en Europa e España. 3.3 Pintura prerrománica en España.	10%
4. A pintura en España nos séculos XI, XII e XIII.	1. Pintura mural románica: <ol style="list-style-type: none"> 1. Características xerais. 2. Técnicas e materiais. 3. Iconografía. 4. Cataluña. 	20%

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Resto de España. 2. Pintura sobre táboa: <ol style="list-style-type: none"> 1. Tipos e funcións. 2. Técnicas, escolas e iconografía. 3. Cataluña. 4. Resto de España. 3. Pintura sobre pergamino e outros soportes: <ol style="list-style-type: none"> 1. A miniatura dos séculos XI e XII nos reinos peninsulares. 2. Pintura sobre cerámica e sobre metáis. 4. A pintura en España no século XIII: continuidade da linguaxe románica e adopción do gótico lineal: <ol style="list-style-type: none"> 1. Pintura mural: <ol style="list-style-type: none"> 1. Cataluña. 2. Aragón. 3. Castela. 2. Pintura sobre táboa. 3. A miniatura peninsular no século XIII: 4. O escritorio alfonsí. 5. Cataluña, Aragón e Navarra. 	
5. A pintura en España no século XIV.	<ol style="list-style-type: none"> 5.1 A corrente italo-gótica e a súa implantación nos territorios da Coroa de Aragón. A pintura catalana do Trescentos: os Bassa; Ramón Destorrents; os Serra e os seus seguidores. 5.2. A pintura nos reinos de Castela e Navarra. 	20%
6. A pintura en España no século XV.	<ol style="list-style-type: none"> 6.1 A pintura do gótico Internacional. Conceptuación, características xerais e periodización: <ol style="list-style-type: none"> 6.1.1 Gótico Internacional en Cataluña: Lluís Borrassà, Bernat Martorell. Escolas e talleres locais. 6.1.2 Aragón, Valencia, Mallorca e Cerdeña 6.1.3 Pintura do gótico Internacional en Castela. 6.2 A pintura da segunda metade do século XV na Coroa de Aragón: do gótico internacional ó hispano-flamenco. <ol style="list-style-type: none"> 6.2.1 Cataluña: Lluís Dalmau. Jaume Huguet e o seu círculo. 6.2.2 Valencia: Jacomart. Joan Reixac. 6.2.3 Aragón. 6.2.4 Cerdeña. 6.3 A pintura hispano-flamenca en Castela. 	20%

	<p>6.3.1 As relacións con Flandes.</p> <p>6.3.2 Fernando Gallego.</p> <p>6.3.3 As escolas locais: Burgos, Toledo, Andalucía.</p> <p>6.4 A época dos Reis Católicos: Bartolomé Bermejo e Pedro Berruguete.</p>	
--	---	--

PLANIFICACIÓN DOCENTE

Metodoloxías	Horas aula	Horas fóra	Total
Sesión maxistral	34		34
Estudios de caso, debates e outras actividades	16	5	21
Traballos tutelados	4	16	20
Estudo autónomo		25	25
Total	54	46	100

METODOLOXIA DOCENTE

Metodoloxía	Descrición
Sesión maxistral	Coñecemento das bases teóricas da materia, sobre as que construír o traballo autónomo, utilizando as sesións maxistras e outras ferramentas aportadas.
Traballos tutelados	Realización de tarefas relacionadas cos contidos da materia nas que se prime a capacidade de investigación e documentación sobre os temas e obras propostas. Preparación por parte do alumno de algún contido da materia indicado polo profesor. As directrices, metodoloxía e a secuencia das tarefas serán indicadas polo profesor ó alumno tanto para a súa correcta elaboración e presentación escrita e oral.
Estudios de caso, debates e outras actividades orais e escritas	Prácticas de expertización perante o estudo e análise e identificación de bens escultóricos concretos; charlas abertas a partir da lectura e comentario de artigos científicos, noticias de actualidade ou estudos de caso; outras actividades como visitas externas e traballos asociados a elas.

SISTEMAS DE AVALIACIÓN

Método	Criterios	% avaliación
Proba escrita final	<p>Avaliación dos coñecementos adquiridos ó longo do curso mediante a realización dunha proba escrita. A proba terá unha duración de dúas horas e constará de dúas partes:</p> <p>a) Identificación, comentario e análise de varias obras propostas. 60% da nota total.</p> <p>b) Resposta a unha ou varias preguntas relacionadas cos contidos da materia, comentario e</p>	65 %

	<p>análise de textos, etc. 40% da nota total.</p> <p>O dominio do linguaxe escrito así como da terminoloxía científica da materia son imprescindibles para a superación da proba.</p>	
Traballos tutelados	Rigor metodolóxico, corrección formal e calidade da presentación. A súa exposición na aula é obrigatoria, valorándose a claridade expositiva, a difusión relevante de coñecemento e a capacidade de síntese e a adecuación ó tempo asignado para a súa presentación.	20 %
Outras actividades orais ou escritas	<p>Sentido crítico e de análise, calidade nas expresións ou presentacións orais e escritas. Participación e mostras de interese pola materia. Asistencia e puntualidade.</p> <p>O 5% da calificación deste apartado corresponderá as exposicións e presentacións na aula das tarefas e traballos realizados polos alumnos e reseñados no apartado anterior (“traballos tutelados”).</p>	15 %
Total		100 %

OUTROS COMENTARIOS Á AVALIACIÓN E MEDIDAS DE RECUPERACIÓN:

- A asistencia é obrigatoria. O alumno perderá o dereito á avaliación continua de superar un 20% de faltas (ata 8 sesións).
- Avaliarase de forma continua o progreso do proceso de aprendizaxe. A calificación final para a **avaliación continua** consistirá nos sistemas de avaliación expostos na táboa anterior, realizando e entregando as tarefas propostas e reseñadas polo profesor nos seus prazos determinados e non superando o límite do 20% total de horas lectivas do curso. A proba escrita final farase na convocatoria ordinaria. A fórmula de cálculo para a obtención da calificación da avaliación continua será a seguinte: $[Calificación\ final = nota\ proba\ escrita\ final \times 0,65 + nota\ traballos\ tutelados \times 0,20 + nota\ outras\ actividades\ orais\ ou\ escritas \times 0,15]$.
- Todos os alumnos terán dereito a **duas convocatorias**: unha **ordinaria** e outra **extraordinaria**. As datas de realización destas probas serán sinaladas pola xefatura de estudos no calendario do curso. A **convocatoria ordinaria** consistirá na realización da “proba final escrita” reseñada no apartado dos sistemas de avaliación da presente guía docente e a entrega e superación de todas as tarefas e traballos propostos polo profesor. Para aqueles alumnos **que perderan o dereito á avaliación continua**, é de obrigado cumprimento a entrega de todas as tarefas e traballos propostos polo profesor pertencentes ó apartado “traballos tutelados” dos sistemas de avaliación da presente guía. Para estes mesmos alumnos, a calificación da proba final escrita da convocatoria ordinaria suporá non o 65% da nota final senon o 80% da nota final nesa convocatoria, resultado de reasignar o 15% da cualificación do apartado “outras actividades orais e escritas” á “proba escrita final”.
- Na **convocatoria extraordinaria** rexerán os mesmos criterios que na convocatoria ordinaria.

ATENCIÓN PERSONALIZADA

Ofrecerase atención personalizada ao alumnado durante todo o curso, a través das titorías docentes e tamén mediante correo electrónico.

BIBLIOGRAFÍA RECOMENDADA

- ALCOLEA I BLANCH, S. y GUDIOL, J.: *Pintura gótica catalana*, Barcelona, 1986.
- BAILLY, J. C.: *Los retratos de El Fayum*, Akal, Madrid, 2001.
- BALIL, A.: *La pintura helenística y romana*, Madrid, 1962.
- CENNINI, C.: *El libro del arte*, Akal, 1988.
- CHICO, M^a. V.: *La pintura gótica del S. XV*, Barcelona, Vivens-Vives, 1989.
- DESCAMPS-LENIQUE, S.(ed.): *Peinture et couleur dans le monde grec antique*, Paris, 2007
- DODWELL, C.R.: *Artes pictóricas en Occidente (800-1200)*, Cátedra, 1995.
- JAMES, T.G.H.: *La pintura egipcia*, Madrid, 1999.
- LAFUENTE FERRARI, E.: *Breve historia de la pintura española*, vol. I, Madrid, 1987.
- MALTESE, C. (coord.): *Las técnicas artísticas*, Cátedra, 2006.
- MELERO MONEO, M. L. : *Pintura sobre tabla del gótico lineal*, Barcelona, 2005.
- MIQUEL JUAN, M.:
 - *-Retablos, prestigio y dinero. Talleres y mercado de pintura en la Valencia del gótico internacional*, Valencia, 2008.
 - *-Ver y crear: obradores y mercados pictóricos en la España gótica (1350-1500)*, 2016.
- MOLINA, J. : *Arte, devoción y poder en la pintura tardogótica catalana*, Murcia, 1999.
- OLAGUER-FELIU, F.:
 - *-La pintura románica*, Barcelona, 1989.
 - *-Arte medieval español hasta el Año Mil*, Madrid, 1998.
- PIQUERO, B.: *La Pintura Gótica de los siglos XIII y XIV*, Barcelona, Vicens Vives, 1989.
- RICHTER, G. M. A.: *El arte griego*, Barcelona, 1980.
- RUIZ I QUESADA, F (coord.): *La pintura gótica hispano-flamenca: Bartolomé Bermejo y su época*, Barcelona, 2003.
- SANCHIDRIÁN, J. L.: *Manual de arte prehistórico*, Editorial Ariel, Barcelona, 2001.
- SUREDA I PONS, J.:
 - *-La pintura románica en Cataluña*, Alianza Forma, Madrid, 1995.
 - *-La pintura románica en España*, Alianza Forma, Madrid, 1995.
- VASARI, G.: *Las vidas de los más excelentes arquitectos, pintores y escultores italianos desde Cimabue hasta nuestros días (1550, 1568)*, Madrid, Cátedra, 2002.
- VV.AA.: *Arte e cultura de Galicia e norte de Portugal*. vols. I e II. Nova Galicia Edicións, 2005.
- VV.AA.: *Artistas galegos. Pintores (ata o Romanticismo)*, Nova Galicia, 2004.
- VV.AA.: *La pintura europea sobre tabla: siglos XV, XVI y XVII*, Ministerio de Cultura, 2010.
- VV.AA.: *Retablos: técnicas, materiales y procedimientos*, International Institute for Conservation, Grupo Español, Valencia, 2006.
- VV.AA.: *Prehistoria y Protohistoria de la Península Ibérica*, UNED, Tomos I y II, Madrid, 2006.
- YARZA LUACES, J. (ed.): *La miniatura medieval en la Península Ibérica*, Murcia, 2007.

OBSERVACIÓNS

- É imprescindible que o alumno aplique una metodoloxía axeitada á hora de proceder ó estudo dos contidos da materia e á realización das distintas tarefas (toma de apuntes e anotacións, busca e

XUNTA DE GALICIA

CONSELLERÍA DE CULTURA, EDUCACIÓN
E ORDENACIÓN UNIVERSITARIA

ESCOLA SUPERIOR
DE CONSERVACION
E RESTAURACION
DE BENS CULTURAIS
DE GALICIA

Rúa Xeneral Martitegui s/n
36002 Pontevedra. Tlf: 886159735
escola.conservacion.galicia@edu.xunta.es
<http://escolaconservacion.gal>

selección de materiais, cronogramas, presentacións, etc.).

- O plaxio e apropiación de materiais científicos en distintos soportes (edicións dixitais ou en papel) sen o citado previo da súa fonte é un delito e suporá un suspenso.
- A biblioteca da Escola conta con material bibliográfico específico sobre os contidos da materia. O seu uso habitual é recomendable para acadar correctamente os obxectivos da materia.